

„Sem baloldalon, sem jobboldalon, elől!”

Az európai ökológiai pártok tapasztalatai

Az ökológia mint politikai ügy

Az 1960-as évektől kezdve Európán¹ végigsöprő ún. új társadalmi mozgalmak sokféle aspektusból, bár részleteikben eltérő, természetükben mégiscsak valamelyest hasonló panaszokat felröve kérdőjelezték meg az addig egyezményesen elfogadott politikai *establishment*-et. Az összességében megrázó hatású és széles társadalmi rétegek bevonására alkalmas heterogén mozgalmiság² az 1980-as évtized hajnalára politikailag értelmezhető formációkká jegecesedett – némely „eredeti” mozgalmi jellemzőket levetkőzve, másokat megtartva. A fennálló pártstruktúrához való viszonyukat illetően azonban már megalakulásuk pillanatában felismerhető és belátható volt: ezen szerveződések a politikai spektrumon, az úgymond „bejáratott” hagyományos ideológiai irányzatok által kínált szférába – legalábbis saját önértelmezésük szerint³ – nehezen illeszthetők.⁴

Az alábbi dolgozat arra vállalkozik, hogy betekintést nyújtson abba a Nyugat-Európában kibontakozó folyamatba, amely során az elmúlt harminc-negyven évben a fentebb említett alternatív társadalmi mozgalmak pártokká szerveződtek és mint ilyenek, időközben már egyes politikai célokat – és ezzel együtt magát a professzionális politikai magatartást – is magukénak elismerni kötelesek – vagy épp: kénytelenek – entitásokká váltak.⁵

Zöld pártok Európában: Epizódok a nyugat-európai ökológiai pártok történetéből

Az európai zöldpárti szerveződés gyökerei a bipoláris világrend utolsó évtizedeihez nyúlnak vissza. A tény, miszerint az ekkoriban létrehozott formációk ideológiájukat tekintve nehezen „megfoghatók”, mi több, strukturális sajátosságait tekintve sem simulnak bele a hagyományos, számottevő múlttal bíró pártok adta közegbe, a politikatudomány szakírói és tudósai klasszifikációs dilemmába ütköztek; mivel szükségesnek látszott, időközben felvázolásra került az „amatőr-aktivista” pártok ideáltipikus modellje.⁶ Az új évezred szakirodalma azonban feltételezi, hogy a zöld pártok születését követően, három-négy évtizedes múltjuk során mégiscsak történt némi elmozdulás a szavazatszerzést szem előtt tartó professzionális pártok irányába.⁷ A továbbiakban két nyugat-európai ország – Németország és Franciaország – ökológiai pártokkal kapcsolatos tapasztalait ismertetjük, feltételezve, hogy ezen

tapasztalatokon, ökológiai pártszervezési okokon, motivációkon és jellegzetességeken keresztül láthatóvá válik a térség zöldpárt-szervezési arculata.

Az ökológia és fenntarthatóság politikai ügyként értelmezésében megkerülhetetlenek – noha semmilyen tekintetben nem elsők⁸ – a német kezdeményezések,⁹ melyek létrejöttében katalizáló tényezőnek bizonyult a NATO „double-track” intézkedése¹⁰ és a Római Klub 1972-es jelentése.¹¹ A nukleáris fegyverkezés elleni állásfoglalásuk arról tanúskodott, hogy a kor tendenciáira adott körültekintő reakció képességének birtokában voltak – ám attól, ami megalakulásuk idején erősségüknek bizonyult, a hidegháború végén mintha elfordultak volna, hiszen az 1990-es választásokat megelőző kampányukban szándékolatlan figyelmen kívül hagyták a német újraegyesítés kérdését. Az elbukott voksolást követően a párt kétségkívül válaszüthöz érkezett: a professzionális párttá fejlődésében – mintegy „felnőtté válásában” – mérföldkönek tekinthető vereség kapcsán szembesültek az újra egységes Németországon belüli politikai siker egyik feltételével, az NSZK és az NDK ökológiai vonulatainak egységesítésével.¹²

A *Bündnis 90-Die Grünen* ma már a legsikeresebb zöld kezdeményezések között szokás számon tartani, hiszen 1998-ra Németország államszervezetének minden egyes szintjén résztvevője volt a végrehajtó hatalomnak.¹³ 1998-ban kezdődő jelenlétük a szövetségi – a szociáldemokratákkal alkotott koalíciós – kormányzatban egyebek mellett azt is jelentette, hogy más ügyekkel – különösen gazdasági jellegűekkel mint a munkanélküliség – is kötelesek voltak szembesülni.¹⁴ Indulásakor ebben a mozgalomban is – az alternatív irányzatok hagyományosnak mondható tagoltságával összhangban – megkülönböztethető volt egy a környezetvédelmi szempontokat radikálisan képviselő, valamint egy kompromisszumok kötésére hajlandónak mutakozó vonulat: a politikai reprezentáció tapasztalata mellett a professzionális politikai szervezet irányába tett lépésként értékelhető az is, hogy sikerült „lecsendesíteni” a párt keményvonalas nézetek alapján politizáló ágát.¹⁵ Az itteni, gyakorta sikertörténetként aposztrofált tapasztalatok kettős értelmet nyernek: a *Bündnis 90-Die Grünen* jelenléte tekinthető egyrészt az európai zöldpárti politizálás eredményeinek indikátoraként, másrészt a szervezési folyamatok katalizátoraként.¹⁶

Franciaországban az 1960-as évekhez köthető diákmegmozdulások kataklizmáját követő évtizedben öltött testet egy ökológiai formáció,¹⁷ mely – Németország esetéhez hasonlóan – eszméi között tartotta számon a nukleáris energiával szembeni averziót és céljai között a nukleáris energiáról való lemondást.¹⁸ Unikális vonása a francia társadalmi mozgalmiságnak, hogy – azzal ellentétben, hogy az európai környezetvédelem ügyét leginkább a polgári-

értelmiségi réteg érezte a magáénak – itt elsősorban az agrárszektor aktivizmusa látszott mobilizáló tényezőnek.¹⁹ Emellett, az itt kiépülő ökológiai mozgalom sajátossága volt – csakúgy, mint a többi európai mozgalomnak²⁰ – az ideológiai diverzitás.²¹ Az összehangolási és egyeztetési folyamat végeztével²², számításba vehető politikai erőként a *Les Verts* végül 1984 januárjában jelentkezett két irányzat – a *Confédération Écologiste* és a *Verts-Parti Écologiste* – összeolvadásával.²³ A politikai sikertelenséget – melyet legélesebben a törvényhozási helyektől való elesésben láthattak – orvosolandó, valamint az ökológiai szempontból összességében eredménytelen szocialista kormányzás nyújtotta lehetőséget kihasználva²⁴ a „zöldek” képviselői szükségesnek látták az addig folytatott „*ni gauche, ni droite*”-elv feladását és egy politikai szövetséges felkutatását.²⁵ 1993, a Szocialista Párttal vállalt együttműködés kezdete óta történetük oroszlánrészét a szocialistákkal való, néhol konfliktusos, alapvetően az együttműködést tekintve is nehézkes viszony, valamint a kormányzati részvételhez, a kormányzás technikai vonatkozásához kötött, a tapasztalatlanságban gyökerező önértelmezési krízis adta.²⁶ Mindkét dilemmát megoldani volt hivatotta a 2010-es, névváltoztatással és szerkezeti átalakításokkal járó átszervezés, mely módosítás óta a fenntarthatóság és környezetvédelem ügyét Franciaországban a korábbinál összességében pragmatikusabbnak ítéltető *Europe Écologie-Les Verts* nevű formáció képviseli.²⁷

Konklúzió: Zöld párton innen és túl

A korábbiakban szemügyre vett pártszervezési utak közel negyven évét összegezve a következőket állapíthatjuk meg: egyrészt, a párton belüli jellemzőket tekintve felismerhető, hogy habár az eredetileg amatőr, az „új politika” által életre hívott pártok²⁸ esetében történt egyfajta elmozdulás a professzionalizálódás irányába, a formációk mégsem hagyták el teljesen a mozgalmi gyökereket. Másrészt, az már döntően külső, pártok közötti viszonylatban értelmezhető tanulság, hogy az eredetileg az ökológiai formációk agendájához tartozó programpontokat – kissé megkésve – a hagyományos pártok is átvették. Ezzel együtt viszont az ökológiai pártoknak olykor – különösen, amikor kormányzati szerepet kaptak – a saját profiljukhoz nem kapcsolható ügyekre is figyelmet kellett fordítaniuk.

A számos vonatkozásban politikai – és gondolati – alternatívát biztosító ökológiai pártok megjelenése és tényezővé válása az egyes országok belpolitikájában az 1980-as években minden bizonnyal azt a látszatot keltette: az immár felelős politikai képvisellel rendelkező környezetvédelem ügye a kívánt irányba halad. Közel négy évtizeddel később azonban figyelmet érdemel a formációk eddigi teljesítménye – időszerűnek látszik a számvetés. Egy

gondolatkísérletben a megfogalmazható problémahalmaznak valószínűleg csupán részkérdéseit adnák a következők: a „zöld” politikusok tevékenysége biztatónak mutatkozott-e napjainkig annyira, hogy a környezetvédelmet a politikai döntéshozatalra bizzuk – nem várunk esetleg túl sokat a politikától?²⁹

¹ Közkeletű az a megközelítés, amely szerint a környezetvédelemről folytatott diskurzus a gazdaságilag jól és megbízhatóan teljesítő, elégséges makroökonómiai mutatókkal rendelkező, valamint a jólétet tartósan megtapasztaló, posztmaterialista értékek felé forduló országok kiváltsága – és mint ilyen, csupán „afféle úri kedvtelés”. Valójában azonban korántsem állíthatjuk, hogy az ökológiailag tudatos pártok a nyugat- és észak-európai államok kizárólagos privilégiumai lettek volna, hiszen a közép-kelet-európai térségben nagyjából egyazon időben – habár kissé lemaradva – szintén megszervezésre kerültek egyes vonulatok, melyek kritikát szintén a fennálló hatalommal, politikai gyakorlattal szemben fogalmaztak meg. Ám e helyütt fontos megállapítani, hogy az ökológiai pártok fundamentumaiban tetten érhető rendszerellenesség ezekben az országokban – a „nyugati” mintával összevetve egy attól markánsan eltérő gondolatisággal – az antikommunizmus arculatát viselte magán. SCHEIRING Gábor – JÁVOR Benedek. szerk. (2009): *Oikosz és polis: Zöld politikai szöveggyűjtemény*. Budapest: L'Harmattan, 11.

² Az új feminizmus, az egyes kisebbségek védelme, a bázisdemokrácia csak néhány hívószava a társadalmi rend gyökeres megváltoztatására tett kísérleteknek. SZABÓ Máté (1989): *Politikai ökológia*. Budapest: Bölcsész Index Centrál Könyvek 2., 7-8.

³ MÜLLER-ROMMEL, Ferdinand (1989): *Green Parties and Alternative Lists under Cross-National Perspective*. In Ferdinand Müller-Rommel, szerk.: *New Politics in Western Europe: The Rise and Success of Green Parties and Alternative Lists*. London: Westview Press, 8.

⁴ LÁNYI András (2012): „Az ökológia mint politikai filozófia.” *Politikatudományi Szemle* XXI/1, 105.

Habár érdemes megjegyezni: a gyakorlat azt mutatja, hogy a környezetvédelmen kívül leginkább olyan ügyeket vesznek fel a napirendjükre, amelyek eredetileg a baloldalon nyertek képviseletet, emellett a tapasztalatok alapján elmondható, hogy hajlandóbbnak mutatkoznak baloldali pártokkal koalíciós együttműködésre lépni.

⁵ A terjedelmi korlátokat szem előtt tartva, ezen a helyen el kell tekintenünk az Európa összes ökológiai pártját felölelő alapos tanulmányozástól, ily módon az esettanulmányok sorából hiányoznak a zöldpárt-történet skandináviai, a dél-európai, közép-kelet-európai és balkáni szakaszai.

⁶ Ennek tulajdonságai a következők: (1) egyetlen ideológia helyett több eszméből merítkezik; (2) annak elkerülése, hogy a párton belül egyetlen személy köré koncentrálódjon a hatalom és a médiafigyelem; (3) a bázisdemokrácia megvalósítására törekedve a lehető legalacsonyabb szinten születnek a döntések, mely folyamatban gyakoriak a viták és nézetütköztetések, egyrészt a sokszínű ideológiai háttérből, másrészt a képviselők magasfokú aktivizmusából kifolyólag; (4) ezek mellett a tagság rendszerint alacsony létszámú; (5) illetve sajátos vonásuk az állammal szembeni ambivalens viszony. LUCARDIE, Paul – RIHOUX, Benoît (2008): *From Amateur-Activist to Professional-Electoral Parties? On the Organizational Transformation of Green Parties in Western Democracies*. In: E. Gene Frankland – Paul Lucardie – Benoît Rihoux, szerk.: *Green Parties in Transition: The End of Grass-roots Democracy?*, 6-7.

⁷ A témáról bővebben írnak – többek között – E. Gene Frankland, Paul Lucardie és Benoît Rihoux is 2008-as *Green Parties in Transition: The End of Grass-roots Democracy?* c. munkájukban.

⁸ Hiszen voltak, amelyek korábban alakultak, illetve hamarabb kerültek a parlamentbe: előbbire az Egyesült Királyság, utóbbira Finnország és Svájc „zöldjei” a példák. RÜDIG, Wolfgang (2012): *Germany*. In: MÜLLER-ROMMEL, Ferdinand – POGUNTKE, Thomas, szerk.: *Green Parties in National Governments*. London: Routledge, 78.

⁹ A hidegháborús megosztottságra tekintettel, a szerveződés időszakában még külön kell szólnunk a Német Szövetségi Köztársaság és a Német Demokratikus Köztársaság vonulatairól, tudniillik *mindkét Németországban* voltak ilyen jellegű szerveződések: a *Die Grünen* Nyugat-Németország, a *Bündnis 90* Kelet-Németországi párta volt. NÉMETH István (2004): *Németország*. 599-600.

¹⁰ A NATO, látva a szovjetek növekvő fegyver-arszenálját, döntést hozott arról, hogy amennyiben megbuknának a fegyverzet felügyeletéről szóló tárgyalások a Szovjetunióval, a nyugati tömb katonai szervezete hozzálatna a nukleáris potenciáljának modernizálásához annak érdekében, hogy az új szovjet SS-20-asokat ellensúlyozni tudják. Az intézkedés hatására – félve a nukleáris szembenállás háborúba torkollásától – Bonnban tüntetések kezdődtek a békéért. BUKOW, Sebastian (2016): *The Green Party in Germany*. In VAN HAUTE, Emilie, szerk.: *Green parties in Europe*. New York: Routledge, 114; *germanhistorydocs.ghi-dc.org* (1979): *NATO's Dual-Track*

Decision. Elérhető: http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=1127. Utolsó megtekintés: 2017.04.24.

¹¹ Ez utóbbi ugyanis kijózanító adatokat közölt a gazdasági növekedés korlátairól, katalizálta az ökológiai tudatosságot az NSZK társadalmában és belpolitikájában, viszont a felmerülő kérdésekre a hagyományos pártok többsége nem adott adekvát választ, rést hagyva a „zöldek” számára. BUKOW, Sebastian (2016): The Green Party in Germany. In VAN HAUTE, 113; MÜLLER-ROMMEL, Ferdinand (1989): Green Parties and Alternative Lists under Cross-National Perspective. In MÜLLER-ROMMEL, Ferdinand, szerk.: New Politics in Western Europe: The Rise and Success of Green Parties and Alternative Lists. London: Westview Press, 5. A *Limits to Growth* címet kapó kiáltvány szövege elérhető: <https://www.clubofrome.org/report/the-limits-to-growth/>.

¹² BUKOW, Sebastian (2016): The Green Party in Germany. In VAN HAUTE, 117.

¹³ Sikeréhez adalék, hogy támogatói és tagsága tekintetében – az 1990-es évek szavazatvesztéseit követően, mely években nem egyszer az 5%-os parlamentbe jutási küszöb alsó határát súrolta – mára stabil szavazóbázissal és egy nagyjából 60.000 fős tagsági hálózattal rendelkezik. RÜDIG, Wolfgang (2012): Germany. In MÜLLER-ROMMEL, POGUNTKE, 80-85; BUKOW, Sebastian (2016): The Green Party in Germany. In: VAN HAUTE, 112.

¹⁴ RÜDIG (2012), 118.

¹⁵ Habár érdekes, hogy a német „zöldek” kormánypártként az „ügy” védelmében mégiscsak képesek lettek volna szembemenni a választói akarattal, hiszen előálltak olyan javaslatokkal, amelyek korlátozni voltak hivatottak egyes, a német társadalom számára a prosperitás kifejeződését és a szociális haladást jelentő lehetőségeket, mint például a repülőgépen való utazást. Azonban szembesülve a németek – a potenciális szavazók – ellenérzéseivel, képesek és hajlandók voltak alkalmazkodni az elvárásokhoz. RÜDIG (2012), 82-83.

¹⁶ RÜDIG (2012), 78.

¹⁷ VILLALBA, Bruno (2016): From the Greens to Europe Ecology-The Greens. In VAN HAUTE, 93.

¹⁸ Franciaországról szólva azonban érdemes látszik megemlíteni, hogy az ország atomhatalom, mely helyzet mintegy sugallja, hogy ebben a kérdésben éles feszültség munkálhat a mainstream hazai politika és a környezetvédő társadalmi szándékok és aktivizmus között. Mindezt kiegészítette az ökológiai mozgalom megszerveződésével párhuzamosan, hogy az ország jelentős felhasználója volt a nukleáris energiának. ROSS, Eleanor (2016): The nine countries that have nuclear weapons. Elérhető: <http://www.independent.co.uk/news/world/politics/the-nine-countries-that-have-nuclear-weapons-a6798756.html>. Utolsó megtekintés: 2017.04.23.

¹⁹ SCHEIRING – JÁVOR (2009), 12.

²⁰ Az ökológiai „társ-mozgalmakkal” további jegyekben is osztozik: a regionális vonalak mentén végzett pártszervezés azt sugallja, a döntések minél lebontottabb, decentralizáltabb meghozatalát tartották üdvöztetőnek, továbbá a párt tagjai kíváncsiak tartották elkerülni politikájuk perszónifikálását („elszemélyesítését”). PRENDIVILLE, Brendan (1989): France: „Les Verts”. In: New Politics on Western Europe: The Rise and Success of Green Parties and Alternative Lists, 90-91.)

²¹ VILLALBA, Bruno (2008): The French Greens: Changes in Activist Culture and Practices in a Constraining Environment. In Frankland – Lucardie – Rihoux, 44.

²² Az eltérő eszmei és szervezeti háttérrel rendelkező vonulatok apránkénti integrálása mintegy tíz évbe telt, habár az igazsághoz hozzátartozik, hogy a folytonos vita és a széttöredezettségre való lehetőség a párt jellemzője maradt. VILLALBA (2016), 93.

²³ PRENDIVILLE (1989), 87.

²⁴ Uo.

²⁵ A de Gaulle által még 1958-ban bevezetett, kis pártoknak kedvezőtlen választási szisztémával, a választások kétfordulósá tételével magyarázható, hogy kezdetben a politikai paletta periferiájára szorultak. Marginális jelenlétük másik összetevője az 1981-ben megalakuló szocialista Mitterrand-kabinet, mely felvéve egyes környezetvédelmi pontokat az agendájára, potenciális szavazókat vont el a *Les Verts*-től. BOY, Daniel (2002): France. In: Green Parties in National Governments. Oxfordshire: Frank Cass Publishers, 64; PRENDIVILLE (1989), 87-88.)

²⁶ VILLALBA (2008), 46-47.

²⁷ A csoportosulást továbbra is jellemzi a megosztottság: a párton belül a *Les Verts* van birtokában a politikai tapasztalatnak, míg a *Europe Écologie* az ideologikusabb, az eszmét tekintve a szélsőségesebb vonulat. VILLALBA (2016), 92; 103; 108.

²⁸ LUCARDIE – RIHOUX (2008), 6.